

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОЗДІЙСНЕННЯ ЛІКАРІВ

У статті розглянуто основні психологічні аспекти самоздійснення лікарів.

Відзначено, що у процесі професійного становлення модель самоздійснення особистості є структурним елементом професійної Я-концепції особистості. У процесі соціально-психологічних стратегій, особистісного становлення, професійного і життєвого самоздійснення людина транслює свій внутрішній світ, розкриваючи та надаючи йому значущості.

У наукових вивченнях саморозвиток, самовираження та самоздійснення пов'язують з віком, статтю, емоційною сферою людини; її особистісним професійним розвитком, спеціалізацією у професійній діяльності, соціальним статусом, професійною самооцінкою та професійним «Я-образом».

Відзначено, що самореалізація, як модальність та спосіб самоздійснення, трактується у сучасній науці як ефективне використання, застосування особистісного і професійного потенціалу, власних компетентностей як у професійній діяльності, так і у сферах життєдіяльності особистості.

Проаналізовано значення самовираження та самореалізації у професійному самоздійсненні лікарів.

Розкрито поняття професійного самоздійснення лікаря, що характеризується високим рівнем розвитку, розкриття, реалізації його особистісного та професійного потенціалу, застосування спеціальних здібностей/навичок та взаємопоєднанням із професією.

Науковцями виділено внутрішнє і зовнішнє самоздійснення, що відіграє одну з ключових ролей у структурі феномена. Зовнішнє самоздійснення спрямоване на самовираження індивіда в різних сферах життєдіяльності: професії, творчості, спорті, мистецтві, навчанні, політичній та громадській діяльності та ін. Внутрішнє самоздійснення забезпечує самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному та духовному аспектах [7].

Теоретично досліджено самотрансценденцію, як надособистісне самоздійснення, у контексті професійного самовизначення лікарів. Самотрансценденція проявляється через служіння людям, віддачу, забування про себе заради потреб інших, як безкорисливе служіння, яке не потребує визнання (сестри милосердя).

Відзначено дві основні форми професійного самоздійснення лікарів, до яких відносять внутрішньо-професійне і зовнішньо-професійне [3].

Ключові слова: особистісне самотрансценденція, самовираження, самореалізація, самоздійснення, самоздійснення лікарів, професійне самоздійснення лікарів.

Постановка проблеми. Вітчизняні й зарубіжні дослідники часто послуговуються поняттям самоздійснення, що використовують без тлумачення сутності як досить зрозумілої характеристики людини, яка є суб'єктом власного життєвого шляху.

Однак складність і безперечна значущість цього явища потребує його психологічного аналізу, означення змісту й систематизації складу. Самоздійснення визначається як неперервний ланцюг дій, кожна з яких здійснюється на основі вільного вибору людини. При цьому детермінація може бути як зовнішня, так і внутрішня, що актуалізує можливості людини, дає їй

змогу розширювати сферу потенційного. Тому в кожному вчинку, дії людини самоздійснення відшукує сутнісні характеристики та примножує їх на життєвому шляху.

Особистісне самоздійснення визнається як свідомий саморозвиток людини з розкриттям її потенційних можливостей у певних сферах життєдіяльності, у результаті чого досягаються соціально значущі ефекти, формується простір власного життя; процес «реалізації особистістю свого внутрішнього змісту, який передбачає незалежний вибір способу взаємодії зі світом і відповідальність людини за здійснені вчинки»; опрідметнення, утілення себе, своєї самості – сил, здібностей, цілей, смислів, цінностей у різних формах [5].

Предметом наукового вивчення стали основні психологічні аспекти самоздійснення, що залежить від здатності ставити цілі, які релевантні внутрішній сутності людини. Що свідчить про те, що чим ясніше для людини її покликання (виражене самовизначення), тим імовірнішим є її самоздійснення. Г. В. Гуменюк дещо ширше розглядає ці способи, крім уже згаданих вище, зазначає ще й самовизначення як усвідомлення власних бажань і можливостей. [6].

Мета статті: проаналізувати психологічні аспекти самоздійснення лікарів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасний світ диктує все нові вимоги до працівників, найкритичніші є саме у медичній галузі, що обумовлюється особливостями професійної діяльності. На ринку праці затребувані стресостійкі працівники, які здатні активно, ініціативно працювати, досягати особистого успіху, реалізуючись не лише у професійній діяльності, а й у інших сферах життя, тим самим транслюючи самоздійснення, само актуалізацію.

У науковій літературі самоздійснення визначається як активність людини в процесі пошуку/визначення сутності явища, предмета, детерміновані самою людиною, а також процес і результат пізнання, розвитку особистості.

М.К. Мамардашвілі розуміє самоздійснення як шлях такого проходження життя, в результаті якого людина "приходить до себе" і реалізує себе [11].

А. М. Большакова наголошує, що самоздійснення водночас є процесом (який виявляється в прагненні до сутнісних характеристик) і результатом (що виражений досягненням істинності й повноти буття); а людина, що проявляє активність у процесі руху до реалізації, здійснення своєї сутності, є ініціатором і реалізатором самоздійснення, відповідальність за яке цілком покладається на саму людину; самоздійснення є процесом і водночас головною метою життя; саме самоздійснення задає напрям і визначає зміст процесів руху самості на життєвому шляху: самоактуалізації, самореалізації, самовизначення, саморозвитку, зростання, самоствердження тощо [5].

У процесі соціально-психологічних стратегій, особистісного становлення, професійного і життєвого самоздійснення людина зачасти транслює свій внутрішній світ, розкриваючи та надаючи йому значущості. Таким чином їй

вдається проявити себе та виразити свою індивідуальну самобутність – самовиразитись.

Самовираження – це реалізація особистісної індивідуальності, через демонстрацію дій, вчинків.

На думку К. А. Абульханової, самовираження – це спосіб, у який людина намагається проявити себе як особистість у діяльності, спілкуванні, у вирішенні життєвих завдань [1].

Самовираження розглядається Д.Л. Леонтьєвим [8] як активність суб'єкта, що спрямована на самореалізацію, однак не досягла бажаного ефекту особистісного вкладу (опредметнення), тобто яка не вилилась в діяння. Самовираження він вважає “епіфеноменом самореалізації”, коли потреба в транслюванні себе виявляється недостатньо підкріпленою відповідною здатністю. Безкорисне та безконфліктне самовираження зустрічається тільки там, де відсутнє прагнення до предметної самореалізації.

Самореалізація, як момент та спосіб самоздійснення, тлумачиться у сучасній науці як продуктивне використання свого потенціалу, своїх здібностей у різних сферах життєдіяльності. Вся діяльність людини, зазначав С. Л. Рубінштейн, є “упредметнення її самої чи, іними словами, процес об'єктивного розкриття її сутнісних сил” [2].

Варто відмітити, одну із найважливіших форм самоздійснення – професійне самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця у обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями.

Професійне самоздійснення може відбуватися у двох взаємопов'язаних формах:

- 1) зовнішньо-професійній (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності);
- 2) внутрішньо-професійній (професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей) [6].

Якщо розглядати професію лікаря, за результатами досліджень деяких дослідників, вона відноситься до однієї з тих, у яких зазвичай високий рівень самоздійснення, оскільки професія лікаря передбачає процес взаємодії лікаря і пацієнта у здоров'язберігаючих цінностях життя. Такі ідеї відмічаються в роботах В. Франкла, який сутність людського існування вбачав у самотрансценденції. Вчений виділяє три онтологічних рівня існування людини: біологічний, психологічний і духовний. Саме в останньому локалізовані смисли і цінності, які відіграють визначальну, по відношенню до нижчих рівнів, роль у детермінації поведінки. Втіленням самодетермінації людини виступають здатності до самотрансценденції, спрямованості себе назовні; до самоусунення; до прийняття позиції по відношенню до зовнішніх ситуацій і самої себе.

Самотрансценденція – це надособистісне самоздійснення, яке передбачає [6; 7]:

- орієнтацію на необхідність, корисність своєї діяльності для інших людей;
- відмову від себе заради якихось вищих сенсів, що лежать поза особистістю (що відображає рівень морального розвитку особистості, а не “самопожертву” з почуття обов’язку, за яким стоять невротичні тенденції);
- повноцінну реалізацію сутності людини в результаті здійснення такого прагнення до служіння (людям, справі і т.д.).

У найзагальнішому розумінні серед форм самоздійснення особистості, в першу чергу, можна виділити зовнішнє і внутрішнє самоздійснення.

Зовнішнє спрямоване на самовираження індивіда в різних сферах життєдіяльності: професії, творчості, спорті, мистецтві, навчанні, політичній та громадській діяльності та ін.

Внутрішнє самоздійснення забезпечує самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному та духовному аспектах [7].

Різні форми самоздійснення супроводжуються різним рівнем вираженості прагнення до особистісного росту і розвитку, утворюючи індивідуально-типологічні варіанти самоздійснення, які розрізняються в більшому ступені особистісними властивостями, характеристиками мотиваційно-потребової сфери та установками особистості на себе, ніж віково-статевими особливостями [10].

Підкреслюється, що оскільки життєве самоздійснення людини є безперервним "нарощуванням" власної цілісності й складності, яке ніколи не може бути повністю реалізованим, то основною його характеристикою виступає дефіцитарність у відносинах між образом світу і способом життя людини. Життя не може розгортатися в ситуації гармонійного співіснування образу світу і способу життя, яке призводить до вмирання системи – їй не до чого більше прагнути [10].

Перспективами подальшого вивчення стануть психологічні моделі самоздійснення лікаря.

ВИСНОВКИ. Особистісне та професійне самоздійснення визначено як цілісне особистісно-діяльнісне утворення, що характеризується саморозвитком людини, продукуванням та реалізацією ідей, планів, проектів, а також загальним позитивним емоційним настроєм самореалізації.

Науковцями самоздійснення визначається у двох формах: зовнішня (досягнення соціально значущих результатів в різних сферах життєдіяльності); внутрішня (самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному, духовному та професійному аспектах). Відтак, внутрішня форма обумовлена зовнішньою формою самоздійснення.

Особистісне самоздійснення можна визначити як свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного «простору життя» [4].

Проведений аналіз наукової літератури [2; 3; 5; 6 та ін] свідчить, що існують лише поодинокі дослідження феномену особистісного та професійного самоздійснення. Зачасту науковцями досліджуються такі терміни, як: саморозвиток, самореалізація, самовираження та ін. Досліджень феномену професійного самоздійснення, яке є однією із складових професійної Я-концепції лікаря, ще не здійснювалось.

Теоретично досліджено самотрансценденцію, як надособистісне самоздійснення, у контексті професійного самовизначення лікарів. Самотрансценденція проявляється через служіння людям, віддачу, забування про себе заради потреб інших, як безкорисливе служіння, яке не потребує визнання (сестри милосердя).

Таким чином, самоздійснення – це одна із форм життєвого та професійного самоздійснення, що характеризується високим рівнем умотивованості до професійного розвитку і зростання (професійні компетентності) спеціаліста, затребуваністю його професійної кваліфікації на ринку запитів, реалізація професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями через навчальні методи та системи.

Список літератури:

1. Абульханова-Славская К. А. (1991). Стратегия жизни. Методологические проблемы психологии. М.: Мысль, 299 с.
2. Андриенко Е. В. (2002). Психологопедагогические основы формы рования профессиональной зрелости учителя: Дис. ... д-ра пед. наук: Новосибирск. 410 с.
3. Галажинский Э. В. (2002). Системная детерминация самореализации личности: Дис. ... д-ра психол. наук.: Томск, 320 с.
4. Ганзен В. А. (1989). Системный подход к определению нестрогих психологических понятий. Вестник ЛГУ. Вып. 6, № 1. 44 – 49 с.
5. Казанжи М. Й. (2020). Самоздійснення особистості: сутність і специфічні характеристики. Науковий вісник Херсонського державного університету. 28 – 29 с.
6. Кокун О. М. (2016). Чинники професійного самоздійснення особистості (статеві особливості). Актуальні проблеми психології.. Том V. Вип. 16. 75 -76 с. Режим доступу: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v5/i16/10.pdf>
7. Лазурский А. Ф. (2000). Классификация личностей. Психология индивидуальных различий. Хрестоматия. Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я.Романова. М.: ЧеРо, 776 с.
8. Леонтьев Д. А. (2001). Очерк психологии личности. 2е изд.. М.: Смысл, –64 с.
9. Логинова И. О. (2010). Жизненное самоосуществление человека: системно-антропологический контекст. Авторефер. дисс. ... д-ра психол. наук:– Томск., 41 с.
10. Лукина Е. А. (2006). Особенности самоосуществления человека в разные периоды взрослости : Дис. ... канд. психол. наук : - СПб., 258 с.
11. Мамардашвили М. К. (1997). Психологическая топология пути. СПб.: Изд-во Русского Христианского гуманитарного института, 570 с

References:

1. Abulkhanova-Slavskaja K.A. (1991). Stratehiya zhyzny. Metodolohycheskye problemy psykholohyy. M.: Mysl, 299 p [in Russian].
2. Andryenko E.V. (2002). Psykholohopedahohycheskye osnovy formy rovaniya professyonalnoi zrelosty uchytelia: Dys. ... dra ped. nauk: Novosybyrsk. 410 p [in Russian].

3. Halazhynskiy Э.V. (2002). Systemnaia deternynatsiya samorealizatsyy lychnosti: Dys. ... dra psikhol. nauk.: Tomsk, 320 p [in Russian].
4. Hanzen V.A. (1989). Systemnyi podkhod k opredeleniyu nestrohykh psikhologicheskikh poniatiy. Vestnyk LNU. Vyp.6, № 1. 44 – 49 p [in Russian].
5. Kazanzhy M. Y. (2020). Samozdiisnennia osobystosti: sutnist i spetsyfichni kharakterystyky. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. 28 – 29 p [in Ukrainian].
6. Kokun O. M. (2016). Chynnyky profesiinoho samozdiisnennia osobystosti (statevi osoblyvosti). Aktualni problemy psikhologii.. Tom V. Vyp. 16. 75 -76 p Rezhym dostupu: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v5/i16/10.pdf> [in Ukrainian].
7. Lazurskiy A.F. (2000). Klassyfykatsiya lychnosti. Psikhologiya yndyvudualnykh razlychy. Khrestomatiya. Pod red. Yu.B. Nuppenreiter y V.Ia.Romanova. M.: CheRo, 776 p [in Russian].
8. Leontev D.A. (2001). Ocherk psikhologyy lychnosti. 2e yzd.. M.: Smysl, 64 p [in Russian].
9. Lohynova Y.O. (2010). Zhyznennoe samoosushchestvlenye cheloveka: systemno-antropolohicheskyi kontekst. Avtorefer. dyss. ... d-ra psikhol. nauk.– Tomsk., 41 p [in Russian].
10. Lukyna E. A. (2006). Osobennosti samoosushchestvleniya cheloveka v raznye peryody vzroslosty : Dys. ... kand. psikhol. nauk : - SPb., 258 [in Russian].
11. Mamardashvily M.K. (1997). Psikhologicheskaya topologiya puty. SPb.: Yzd-vo Russkoho Khrystyanskoho humanyarnoho ynstituta, 570 p [in Russian].

Бегеза Л.Е. Психологические аспекты самореализации врачей

В статье рассмотрены основные психологические аспекты самореализации врачей.

Отмечено, что в процессе становления стратегии самореализации личности представляет миру свой внутренний мир, раскрывая и опредметнюючы его. Таким образом ей удастся проявить себя и выразить свою индивидуальную самобытность - самовыразиться.

Проанализировано значение самовыражения и самореализации в профессиональном самореализации врачей.

Самовыражения связывают с эмоциональными настроениями, возрасту, полу, телосложением человека, состоянием его здоровья, специальным обучением, окружающей средой и т.д., но главную роль в этом процессе занимают личностные диспозиции человека, его «Я», которое интегрирует любую деятельность.

Самореализация, как момент и способ самореализации, объясняется в современной науке как продуктивное использование своего потенциала, своих способностей в различных сферах жизнедеятельности. Вся деятельность человека, отмечал С. Л. Рубинштейн, является "овеществления его самого или, Иными словами, процесс объективного раскрытия его сущностных сил" [2].

Раскрыто понятие профессионального самореализации врача, характеризуется высоким уровнем раскрытия его личностного потенциала, развитием способностей и взаимосочетание с профессией.

Выделено внутреннее и внешнее самореализации, что играет одну из ключевых ролей в структуре феномена. Внешнее самореализации направлено на самовыражение индивида в различных сферах жизнедеятельности: профессии, творчестве, спорте, искусстве, учебе, политической и общественной деятельности и др.

Внутреннее самореализации обеспечивает самосовершенствования человека в физическом, интеллектуальном, эстетическом, нравственном и духовном аспектах. [7].

Теоретически исследовано самотрансценденции, как надличностную самореализацию в контексте профессионального самоопределения врачей. Самотрансценденция проявляется через служение людям, отдачу, забывание о себе для нужд других, как бескорыстное служение, которое не нуждается в признании (сестры милосердия).

Отмечено две основные формы профессиональной самореализации врачей, к которым относят внутреннепрофессиональных и внешнепрофессиональные. [3].

Ключевые слова: самореализация врачей, профессиональная самореализация врачей, личностная самореализация, самовыражения, самотрансценденция.

Beheza L.E. Psychological aspects of self-realization and doctors

The article discusses the main psychological aspects of self-realization of doctors.

It is noted that in the process of the formation of the strategy of self-realization, the individual presents his inner world to the world, revealing and objectifying it. Thus, she manages to express herself and express her individual originality - to express herself.

The importance of self-expression and self-realization in the professional self-realization of doctors is analyzed.

Self-expression is associated with emotional mood, age, gender, physique of a person, his health, special education, environment, etc., but the main role in this process is played by a person's personal dispositions, his «I», which integrates any activity.

Self-realization, as a moment and a way of self-realization, is explained in modern science as the productive use of one's potential, one's abilities in various spheres of life. All human activity, noted S. L. Rubinstein, is «the reification of himself or, in other words, the process of objective disclosure of his essential forces» [2].

The concept of professional self-realization of a doctor is revealed, characterized by a high level of disclosure of his personal potential, development of abilities and combination with the profession.

Highlighted internal and external self-realization, which plays one of the key roles in the structure of the phenomenon. External self-realization is aimed at the individual's self-expression in various spheres of life: profession, creativity, sports, art, studies, political and social activities, etc.

Internal self-realization ensures human self-improvement in physical, intellectual, aesthetic, moral and spiritual aspects [7].

Self-transcendence has been theoretically investigated as transpersonal self-realization in the context of the professional self-determination of doctors. Self-transcendence is manifested through serving people, giving, forgetting about oneself for the needs of others, as selfless service that does not need recognition (sisters of mercy).

There are two main forms of professional self-realization of doctors, which include intraprofessional and nonprofessional [3].

Keywords: self-realization of doctors, professional self-realization of doctors, personal self-realization, self-expression, self-realization, self-transcendence.